

ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СТРУКТУРУ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ У МІНЛИВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

© 2020 КОВАЛЬЧУК Н. О., ФЕДОРУК Ю. І.

УДК 336.647./648

JEL: G32

Ковальчук Н. О., Федорук Ю. І. Фактори, що визначають структуру капіталу вітчизняних підприємств у мінливих умовах господарювання

Метою статті є дослідження факторів, що впливають на структуру капіталу вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання. Узагальнено наявні наукові підходи до визначення чинників, які обумовлюють структуру капіталу, та на цій основі з'ясовано, які з них наразі мають місце при формуванні джерел фінансування на вітчизняних підприємствах, зокрема, через аналіз статистичної інформації щодо структури капіталу підприємств України. Вказано конкретні чинники, що наразі впливають на структуру капіталу вітчизняних підприємств у розрізі зовнішніх і внутрішніх, виробничих, економічних і організаційних. Враховуючи мінливі умови господарювання, вітчизняним підприємствам необхідно особливу увагу звернути на внутрішні чинники, оскільки вплив на зовнішні фактори та законодавчі обмеження щодо формування фінансових ресурсів підприємств України з боку підприємств є обмеженим. Основними факторами, на які має вплив підприємство, та які суттєво впливають на співвідношення між різними джерелами формування фінансових ресурсів, є: дивідендна політика, менталітет власників і керівників, використання виробничих потужностей, рівень прогнозування та здатність швидко реагувати на зовнішні загрози та виклики. Вітчизняним підприємствам слід формувати структуру капіталу залежно від виду економічної діяльності, організаційно-правової форми та мінливих умов економіки України, постійно відслідковуючи зміни даних факторів і вносячи корективи в процесі здійснення діяльності. Варто знаходити компроміс між прибутковістю та ризиковістю, обираючи оптимальне співвідношення між власним і позиковим капіталом, оперативно реагуючи на наявні виклики сьогодення.

Ключові слова: структура капіталу, оптимізація структури капіталу, пасив суб'єктів господарювання України, прибутковість, ризик.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-364-370>

Табл.: 1. **Бібл.:** 9.

Ковальчук Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна)

E-mail: n_kovalchuk@chnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7886-2485>

Федорук Юлія Ігорівна – студентка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна)

E-mail: fedoruk.yuliia@chnu.edu.ua

УДК 336.647./648

JEL: G32

Ковальчук Н. А., Федорук Ю. И. Факторы, определяющие структуру капитала отечественных предприятий в меняющихся условиях хозяйствования

Целью статьи является исследование факторов, влияющих на структуру капитала отечественных предприятий в современных условиях хозяйствования. Обобщены имеющиеся научные подходы к определению факторов, которые обуславливают структуру капитала, и на этой основе выяснено, какие из них сейчас имеют место при формировании источников финансирования на отечественных предприятиях, в том числе, через анализ статистической информации по структуре капитала предприятий Украины. Указаны конкретные факторы, влияющие на структуру капитала отечественных предприятий в разрезе внешних и внутренних, производственных, экономических и организационных. Учитывая меняющиеся условия хозяйствования, отечественным предприятиям необходимо особое внимание обратить на внутренние факторы, поскольку влияние на внешние факторы и законодательные ограничения по формированию финансовых ресурсов предприятий Украины со стороны предприятий ограничено. Основными факторами, на которые может влиять предприятие, и которые существенно влияют на соотношение между различными источниками формирования финансовых ресурсов, являются: дивидендная политика, менталитет владельцев и руководителей, использование производственных мощностей, уровень прогнозирования и способность быстро реагировать на внешние угрозы и вызовы. Отечественным предприятиям следует формировать структуру капитала в зависимости от вида экономической деятельности, организационно-правовой формы и меняющихся условий экономики Украины, постоянно отслеживая изменения данных факторов и внося коррективы в процессе осуществления деятельности. Стоит искать компромисс между доходностью и рискованностью, выбирая оптимальное соотношение между собственным и заемным капиталом, оперативно реагируя на имеющиеся вызовы.

Ключевые слова: структура капитала, оптимизация структуры капитала, пассив субъектов хозяйствования Украины, доходность, риск.

Табл.: 1. **Библ.:** 9.

Ковальчук Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна)

E-mail: n_kovalchuk@chnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7886-2485>

Федорук Юлія Ігорівна – студентка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна)

E-mail: fedoruk.yuliia@chnu.edu.ua

Kovalchuk N. O., Fedoruk Y. I. The Factors that Determine the Capital Structure of Domestic Enterprises in Changing Economic Conditions

The article is aimed at researching the factors influencing the capital structure of domestic enterprises in the current economic environment. The existing scientific approaches to the definition of factors that determine the structure of capital are generalized, and on this basis it is clarified which of them now take place in the formation of sources of financing in domestic enterprises, including through analysis of statistical information on the capital structure of enterprises of Ukraine. Specific factors influencing the capital structure of domestic enterprises in terms of external and domestic, manufacturing, economic and organizational activities are provided. Given the changing economic conditions, domestic enterprises need to pay special attention to internal factors, as the influence on external factors and the legislative restrictions on the formation of financial resources of Ukrainian enterprises on the part of enterprises is limited. The main factors that can be influenced by an enterprise, and which significantly affect the ratio between different sources of financial resources, are: dividend policy, the mentality of owners and managers, use of production capacities, level of forecasting and the capability to respond quickly to external threats and challenges. Domestic enterprises should form a capital structure depending on the type of economic activity, organizational-legal form, and changing conditions of Ukrainian economy, constantly monitoring changes in these factors and making adjustments in the implementation of activities. It is worth looking for a compromise between profitability and riskiness, choosing the optimal ratio between own and borrowed capital, promptly responding to the existing challenges.

Keywords: capital structure, optimization of capital structure, liabilities of Ukrainian economic entities, profitability, risk.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 9.

Kovalchuk Natalia O. – PhD (Economics), Assistant of the Department of Public, Corporate Finance and Financial Intermediation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubynskyi Str., Chernivtsi, 58012, Ukraine)

E-mail: n_kovalchuk@chnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7886-2485>

Fedoruk Yulia I. – Student, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubynskyi Str., Chernivtsi, 58012, Ukraine)

E-mail: fedoruk.yulia@chnu.edu.ua

Вітчизняні підприємства наразі функціонують у досить складних економічних умовах. Окрім жорсткої конкуренції, правової невизначеності, економічної та політичної нестабільності, впливу різних видів ризику, додалась пандемія, яка впливає не лише на вітчизняну, але й світову економіку. Наразі, як ніколи, підприємствам важливо «вижити», продовжити свою діяльність, а у перспективі підвищити ефективність господарювання. Такої мети неможливо досягнути без достатнього обсягу фінансових ресурсів, залучення яких наразі є достатньо складним завданням. Окрім обмеження обсягів залучення, власний і позиковий капітал підприємства мають певні переваги та недоліки, які варто враховувати у процесі фінансування підприємства, адже оптимальна структура капіталу суттєво впливає на ефективність діяльності підприємства, з одного боку, та на рівень фінансового ризику – з іншого.

Питанню управління структурою капіталу приділено достатньо багато уваги у літературних джерелах, зокрема, Щербань О. Д., Невдачина О. І. досліджували теоретичні питання сутності та структури капіталу; Швець Ю. О., Кузнецова А. В. – особливості управління структурою капіталу промислових підприємств у кризових умовах; Столяров В. Ф., Островецький В. І. – основні фактори формування структури фінансового капіталу підприємства; Ковальчук Н. О., Райлян Ю.С. – концептуальні засади оптимізації структури капіталу вітчизняних підприємств. Попри значний інтерес до проблеми оптимізації структури джерел фінансування підприємства, досі не достатньо ідентифіковано й узагальнено чинники, які впливають на співвідношення між власними та пози-

ковими фінансовими ресурсами, зокрема у сучасних нестабільних умовах господарювання.

З огляду на беззаперечне та важливе значення встановлення оптимального співвідношення між складовими фінансових ресурсів підприємства **метою** статті є дослідження факторів, що впливають на структуру капіталу вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання. Важливо узагальнити наявні наукові підходи до визначення чинників, які визначають структуру капіталу, та на цій основі з'ясувати, які з них наразі мають місце при формуванні джерел фінансування на вітчизняних підприємств, зокрема через аналіз статистичної інформації щодо структури капіталу підприємств України.

Підвищення ринкової вартості підприємства, якнайбільше задоволення потреб власників та акціонерів у фінансових ресурсах, збільшення рівня прибутку є цілями господарювання підприємств незалежно від організаційно-правової форми, розміру, форми власності, галузі функціонування. Можливість їх реалізації забезпечується наявністю капіталу.

Нестача капіталу часто пов'язана з неефективним вкладенням коштів у конкретні складові майна, що негативно позначається на рівні ефективності господарювання підприємств України та розвитку економіки в цілому [5, с. 272].

Капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у будь-яких формах, які інвестуються у створення його активів і являє собою один з найважливіших елементів, які є загальною сумою фінансових ресурсів підприємства. Серед таких елементів: власний капітал (статутний капітал,

додатково вкладений капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток), забезпечення наступних витрат і платежів, довгострокові та поточні зобов'язання [6, с. 55].

Проте можливості здійснення фінансово-господарської діяльності безпосередньо залежать від оптимального співвідношення між окремими джерелами формування капіталу ззовні та за рахунок внутрішніх джерел.

Варто зазначити, що формування структури джерел формування фінансових ресурсів у сучасних умовах передбачає компроміс між ризиком і прибутковістю. Зростання заборгованості підвищує ризик, але призводить і до більшого прибутку. Чим вище очікувана прибутковість, тим більш привабливе підприємство для інвесторів. Тому найважливішим завданням фінансового менеджменту є розробка такої оптимальної політики управління капіталом, яка б забезпечила найбільший рівень фінансової незалежності, рентабельності, а також максимізувала ринкову вартість підприємства. Практична реалізація такого завдання напряму пов'язана із визначенням чинників, які впливають на співвідношення між власним і позиковим капіталом, та на цій основі проведення оптимізації структури капіталу з урахуванням дії цих факторів.

Визначення оптимальної структури капіталу для підприємств залежить від форми власності підприємства, етапів його розвитку, галузі, в якій воно функціонує, масштабів господарської діяльності а також фіскальної та грошово-кредитної політики в державі та інших факторів [3, с. 443].

Беренда Н. І., Редзюк Т. Ю., Ворона К. В. виділяють як один з етапів управління капіталом підприємства оцінку основних факторів, що визначають структуру капіталу. При цьому до таких чинників автори відносять:

- ★ галузеві особливості операційної діяльності (характер цих особливостей визначає структуру активів підприємства, їх ліквідність);
- ★ стадію життєвого циклу підприємства (молоді компанії з конкурентоспроможною продукцією можуть залучати для свого розвитку більше позикового капіталу, а зрілі – використовують переважно власні кошти);
- ★ кон'юнктуру фінансового ринку (залежно від стану цієї кон'юнктури зростає або знижується вартість позикового капіталу);
- ★ рівень рентабельності операційної діяльності;
- ★ податковий тиск на компанію;
- ★ ступінь концентрації акціонерного капіталу (прагнення капіталовласників зберегти контрольний пакет акцій) [1, с. 15].

Крім того, фактори впливу на структуру капіталу також можна поділити на чинники виробничого, економічного й організаційного характеру. У таких

фондомістких видах діяльності, як виробництво машин, переважаючим елементом капіталу є амортизаційні відрахування.

У легкій промисловості і торгівлі значна частка належить заробленому прибутку. Водночас одне підприємство на різних етапах діяльності має в своєму розпорядженні різний склад і структуру капіталу.

Наприклад, на етапі становлення воно фінансується за рахунок власних або позичкових засобів, а у міру його подальшого розвитку з'являється зароблений власний капітал у вигляді прибутку. Кінцева структура капіталу підприємства визначається шляхом аналізу міри впливу окремих джерел додаткового капіталу на той, що функціонує спочатку, і зміни в ньому співвідношення власної і позичкової складової [9, с. 285].

Швець Ю. О., Кузнецова А. В. розглядають структуру капіталу:

- ★ у фінансовому аспекті (фінансовий важіль фінансової структури капіталу): співвідношення власного та запозиченого капіталу;
- ★ у майновому аспекті (фінансовий важіль майнової структури капіталу): співвідношення майна в грошовій і негрошовій його формах [8, с. 79].

Таким чином, структуру капіталу можна напряму пов'язати зі структурою майна підприємства.

Під час розрахунку оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом необхідно враховувати не лише загальноприйняті методи оптимізації структури капіталу, але й такі чинники, як вимоги до резервного капіталу, рівень рентабельності та кредитоспроможності підприємства [4, с. 162].

Столяров В. Ф., Островецький В. І. зазначають, що на формування структури капіталу впливають ряд факторів, які розділяють на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх належать макроекономічні (розвиненість ринків капіталу і динаміка основних макроекономічних змінних) і інституційні (ставки оподаткування і обов'язкового резервування, досконалість правової системи в частині захисту прав власників та інвесторів) чинники, а також бізнес-ризик (політичні, інфляцію, зміни обмінного курсу, облікової ставки тощо). До внутрішніх – особливості галузі (тривалість проєктів, необхідні обсяги фінансування, рівень постійних витрат), розмір компаній, рівень кваліфікації працівників [7, с. 88].

На нашу думку, важливими факторами, що впливають на структуру капіталу підприємства, є саме внутрішні, тому що вони цілком залежать від господарської поведінки підприємства. До них належать:

- ★ запланований темп зростання обсягу реалізації (чим швидше зростає обсяг реалізації, тим вище потреба в зовнішньому фінансуванні);

- ✦ використання виробничих потужностей (якщо в попередньому періоді потужності були використані повністю, то для будь-якого істотного збільшення обсягу реалізації в планованому періоді необхідний приріст основних засобів);
- ✦ стадія життєвого циклу підприємства (зростаючі підприємства, що знаходяться на ранніх стадіях свого життєвого циклу і мають конкурентоспроможну продукцію, можуть залучати для свого розвитку велику частку позикового капіталу, у той же час підприємства, що знаходяться в стадії зрілості, більшою мірою повинні використовувати власний капітал);
- ✦ дивідендна політика (якщо компанія заздалегідь передбачає труднощі з нарощуванням обсягу капіталу, то доцільним може бути розгляд питання про зниження норми виплати дивідендів, або можна обрати політику виплати дивідендів за залишковим принципом і в максимальному ступені використовувати

нерозподілений прибуток для задоволення потреб у фінансуванні);

- ✦ фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства (неприйняття високих рівнів ризиків формує консервативний підхід власників і менеджерів до фінансування розвитку підприємства, при якому його основу складає власний капітал, та навпаки, коли прагнення отримати високий прибуток на власний капітал, незважаючи на великий рівень ризиків, формує агресивний підхід до фінансування розвитку підприємства, при якому позиковий капітал використовується в максимально можливому розмірі).

Підприємства, що здійснюють різні види економічної діяльності, крім загальних характеристик основних підходів у формуванні структури капіталу, мають ряд особливостей, зумовлених специфікою їх функціонування і розвитку в певній сфері. Розглянемо структуру капіталу підприємств України за видами економічної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Пасив суб'єктів господарювання України в розрізі видів економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Пасив	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	Власний капітал	50,1	42,0	40,1	24,0	47,9	49,1
	Довгострокові зобов'язання	13,7	16,1	9,9	4,0	6,5	8,4
	Поточні зобов'язання	36,2	41,9	49,9	71,9	45,7	42,5
	Разом	100	100	100	100	100	100
Промисловість	Власний капітал	38,5	28,8	20,3	18,9	17,5	18,8
	Довгострокові зобов'язання	19,6	23,5	24,8	20,1	18,7	17,5
	Поточні зобов'язання	41,9	47,7	54,9	61,0	63,8	63,7
	Разом	100	100	100	100	100	100
Будівництво	Власний капітал	11,0	1,2	-5,1	-4,5	-5,4	-1,5
	Довгострокові зобов'язання	29,4	36,2	33,9	33,9	28,3	23,9
	Поточні зобов'язання	59,6	62,7	71,3	70,6	77,1	77,6
	Разом	100	100	100	100	100	100
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Власний капітал	8,5	-2,0	-4,8	-1,5	1,3	4,4
	Довгострокові зобов'язання	14,6	17,0	18,1	15,3	14,8	10,8
	Поточні зобов'язання	76,9	85,0	86,7	86,2	83,9	84,8
	Разом	100	100	100	100	100	100
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	Власний капітал	47,9	41,0	67,6	63,6	61,1	54,4
	Довгострокові зобов'язання	18,2	18,3	13,2	12,9	14,3	16,5
	Поточні зобов'язання	33,9	40,8	19,2	23,5	24,5	29,1
	Разом	100	100	100	100	100	100
Тимчасове розміщення й організація харчування	Власний капітал	37,3	12,2	-10,5	-18,1	-6,9	6,1
	Довгострокові зобов'язання	26,5	40,5	52,4	61,5	45,4	37,6
	Поточні зобов'язання	36,3	47,3	58,1	56,6	61,5	56,3
	Разом	100	100	100	100	100	100

1	2	3	4	5	6	7	8
Інформація та телекомунікації	Власний капітал	32,7	4,1	41,4	8,8	19,1	22,6
	Довгострокові зобов'язання	23,0	31,9	21,7	31,7	30,7	26,6
	Поточні зобов'язання	44,4	63,9	36,9	59,5	50,3	50,8
	Разом	100	100	100	100	100	100
Фінансова та страхова діяльність	Власний капітал	55,8	38,3	35,0	35,3	35,2	36,0
	Довгострокові зобов'язання	15,2	21,0	23,5	27,4	26,1	24,0
	Поточні зобов'язання	29,0	40,7	41,6	37,3	38,7	40,1
	Разом	100	100	100	100	100	100
Операції з нерухомим майном	Власний капітал	31,5	9,0	-2,7	-7,3	-4,1	0,5
	Довгострокові зобов'язання	31,6	44,6	45,6	43,7	42,0	36,1
	Поточні зобов'язання	36,9	46,4	57,0	63,6	62,0	63,5
	Разом	100	100	100	100	100	100
Професійна, наукова та технічна діяльність	Власний капітал	34,4	43,7	60,4	56,8	50,1	55,2
	Довгострокові зобов'язання	17,7	18,2	12,4	10,4	8,6	9,6
	Поточні зобов'язання	47,9	38,1	27,2	32,8	41,4	35,2
	Разом	100	100	100	100	100	100
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	Власний капітал	77,1	69,5	65,2	65,1	60,7	58,4
	Довгострокові зобов'язання	6,5	9,9	9,5	7,9	9,1	8,2
	Поточні зобов'язання	16,5	20,6	25,3	27,0	30,1	33,4
	Разом	100	100	100	100	100	100
Освіта	Власний капітал	70,7	72,5	60,8	60,6	64,3	41,1
	Довгострокові зобов'язання	6,1	4,3	8,7	7,6	3,3	16,9
	Поточні зобов'язання	23,1	23,2	30,5	31,8	32,4	42,1
	Разом	100	100	100	100	100	100
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Власний капітал	45,2	29,7	29,5	34,7	29,4	49,3
	Довгострокові зобов'язання	22,6	31,8	34,1	26,6	26,8	17,9
	Поточні зобов'язання	32,2	38,5	36,3	38,8	43,8	32,8
	Разом	100	100	100	100	100	100
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Власний капітал	34,1	34,3	28,2	18,6	25,0	35,4
	Довгострокові зобов'язання	26,6	30,2	33,2	37,8	30,7	23,1
	Поточні зобов'язання	39,4	35,5	38,7	43,6	44,2	41,6
	Разом	100	100	100	100	100	100
Надання інших видів послуг	Власний капітал	32,6	25,6	30,6	42,5	33,8	48,1
	Довгострокові зобов'язання	4,4	11,8	7,5	6,2	3,9	3,9
	Поточні зобов'язання	63,0	62,6	61,9	51,3	62,3	47,9
	Разом	100	100	100	100	100	100

Джерело: складено авторами за даними [2].

Найбільшу частку власного капіталу в пасиві балансу (табл. 1) протягом 2013–2018 років демонструє сфера адміністративного обслуговування – в середньому 66 %, освіта – 62 %, транспорт – 56 %, професійна та наукова діяльність – 55 %, та сільське господарство – 42 %, а найменше – будівництво – 0,7 %, харчування – 3 % та торгівля – 4 %.

У структурі позикового капіталу найбільшу частку займають поточні зобов'язання, а саме у сфері

торгівлі – 83,9 %, будівництві – 69,8 %, промисловості – 55,5 %. Довгострокові зобов'язання переважають у сферах харчування – 44 % та нерухомості – 40,6 %.

Так, доступ до кредитних ресурсів традиційно ускладнений у галузях важкої промисловості, які характеризуються високою капіталомісткістю і низькою рентабельністю, а також довгими операційними циклами (наприклад, суднобудівні підприємства). Такі підприємства розглядаються як найбільш ризикові й агресивні позичальники.

Особливістю фінансової діяльності підприємств України є значні розміри дебіторської заборгованості, за рахунок якої формується значна частина оборотних активів практично у всіх видів діяльності. Значні розміри дебіторської заборгованості характеризує незадовільний стан платіжної дисципліни в цілому.

Облік особливостей правовідносин у державі важливий при управлінні структурою капіталу, оскільки законодавчо регулюються такі питання, як процедура емісії цінних паперів, вимоги щодо розкриття інформації, стандарти обліку, оподаткування компанії, питання банкрутства, захист інвесторів.

На обрання джерел фінансування, відповідно, і на структуру капіталу суттєво впливають розвиненість банківської системи, ступінь монополізації, розвиненість фондового ринку, яка обумовлює форми залучення капіталу: у вигляді кредитів або шляхом емісії цінних паперів (акції, облигації).

Якщо зменшується чистий прибуток підприємства, то він супроводжується збільшенням чистого банківського кредиту. Водночас ринки капіталу в міру свого розвитку привертають більше підприємств, обумовлюючи зниження попиту на пряме банківське кредитування.

Великий вплив на формування структури капіталу мають курси валют. В Україні протягом 2014 року гривня найбільше втратила свою вартість порівняно з попередніми роками (курс з 1998 року збільшився від 5 грн до 10 грн у 2013 р.), та наприкінці року курс обвалився до 15–16 грн за долар. Це було пов'язано з початком військового конфлікту на Донбасі. Багато вітчизняних компаній, пов'язаних із зовнішніми ринками, виявилися в «заручниках» у різкого підвищення курсів валют. Підприємства були змушені переглядати плани з розвитку бізнесу, оптимізувати бюджети та шукати шляхи мінімізації ризиків валютних коливань.

Структура капіталу підприємства варіює також залежно від резидентної приналежності підприємства. У державах з високим рівнем захисту прав акціонерів боргове навантаження на підприємства нижче, а фінансовий дефіцит у країнах, які розвиваються, погашається здебільшого за рахунок власних фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ

Формування структури підприємства залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів, які пов'язані з макроекономічними особливостями економіки та галузевої належності підприємства, а також його мікрокліматом.

Для зростання ефективності діяльності підприємства необхідно найретельніше аналізувати вплив

тих чи інших чинників на фінансову стійкість протягом певного конкретного періоду для обґрунтування тих чи інших стратегій управління, складання прогнозів, виконання планів.

Передумовою зростання ефективності діяльності підприємств є оптимізація структури капіталу, яка неможлива без визначення факторів, що її визначають. Вимушені нестабільні умови господарювання, які склалися для вітчизняних підприємств, безпосередньо впливають на співвідношення між різними джерелами формування фінансових ресурсів (пандемія корона вірусу, політична та економічна нестабільність, коливання курсу валют, військовий конфлікт на Донбасі тощо). Саме в таких умовах підприємства повинні з більшою силою впливати на внутрішні чинники, що піддаються регулюванню з боку підприємств (дивідендна політика, менталітет власників та керівників, використання виробничих потужностей, рівень прогнозування та здатність швидко реагувати на зовнішні загрози та виклики). ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Беренда Н. І., Редзюк Т. Ю., Ворона К. В. Управління структурою капіталу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19. Ч. 1. С. 14–18.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Дрига С. Г. Диспропорції в структурі капіталу підприємства та їх вплив на фінансові показники роботи підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 8 (48). С. 441–445.
4. Ковальчук Н. О., Райлян Ю. С. Концептуальні заходи оптимізації структури капіталу вітчизняних підприємств. *Економічний простір*. 2017. № 117. С. 161–171.
5. Kovalchuk N. O., Marych M. G., Popova L. V., Viknianska A. O. Modeling of the optimal structure of meat processing enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4 (31). P. 270–278.
6. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 5. С. 53–58.
7. Столяров В. Ф., Островецький В. І. Основні фактори формування структури фінансового капіталу підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2 (44). С. 87–94.
8. Швець Ю. О., Кузнецова А. В. Особливості управління структурою капіталу промислового підприємства в умовах кризи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія економічні науки*. 2019. Вип. 35. С. 77–81.
9. Щербань О. Д., Невдачина О. І. Теоретичні аспекти визначення сутності та структури капіталу підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3 (14). С. 284–289.

REFERENCES

- Berenda, N. I., Redziuk, T. Yu., and Vorona, K. V. "Upravlinnia strukturoiu kapitalu pidpriemstva" [Management of the Capital Structure of the Enterprise]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 1, no. 19 (2018): 14-18.
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Dryha, S. H. "Dysproportsii v strukturi kapitalu pidpriemstva ta yikh vplyv na finansovi pokaznyky roboty pidpriemstva" [Disparities in the Capital Structure of the Enterprise and Their Impact on the Financial Performance of the Enterprise]. *Molodyi vchenyi*, no. 8 (48) (2017): 441-445.
- Kovalchuk, N. O. et al. "Modeling of the optimal structure of meat processing enterprises". *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 4 (31) (2019): 270-278.
- Kovalchuk, N. O., and Railian, Yu. S. "Kontseptualni zasady optymizatsii struktury kapitalu vitchyznianskykh pidpriemstv" [Conceptual Principles of Optimizing the Capital Structure of Domestic Enterprises]. *Ekonomichnyi visnyk*, no. 117 (2017): 161-171.
- Ponomaryov, D. E. "Kapital pidpriemstva: sutnist ta analiz formuvannia i vykorystannia" [Enterprise Capital: Essence and Analysis of Formation and Use]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 5 (2016): 53-58.
- Shcherban, O. D., and Nevdachyna, O. I. "Teoretychni aspekty vyznachennia sutnosti ta struktury kapitalu pidpriemstva" [Theoretical Aspects of Determining the Nature and Structure of Enterprise Capital]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 3 (14) (2019): 284-289.
- Shvets, Yu. O., and Kuznetsova, A. V. "Osoblyvosti upravlinnia strukturoiu kapitalu promyslovoho pidpriemstva v umovakh kryzy" [Features of Capital Management of an Industrial Enterprise in a Crisis]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: ekonomichni nauky*, no. 35 (2019): 77-81.
- Stoliarov, V. F., and Ostrovetskyi, V. I. "Osnovni faktory formuvannia struktury finansovoho kapitalu pidpriemstva" [The Main Factors in Forming the Structure of Financial Capital of the Enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 2 (44) (2016): 87-94.

УДК 336.145
JEL: H70; H72; H80

БЮДЖЕТ УЧАСТІ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА ПРИКЛАДІ М. ЛЬВОВА

© 2020 КРУГЛЯКОВА В. В., ЖОВТЯК К. В., КОЛІСНИК М. І.

УДК 336.145
JEL: H70; H72; H80

Круглякова В. В., Жовтяк К. В., Колісник М. І. Бюджет участі як дієвий інструмент розвитку територіальної громади на прикладі м. Львова

У статті розглянуто суть і значення участі громадськості у бюджетному процесі. Визначено бюджет участі як один з найбільш ефективних інструментів розвитку територіальних громад. Проаналізовано історію виникнення партисипативного бюджетування у світі та його впровадження в Україні. Розглянуто ключові моменти та принципи, на яких ґрунтується бюджет участі. Виділено основні етапи реалізації партисипативного бюджету. Визначено бюджет участі одним з найбільш дієвих засобів взаємодії влади та громадськості. Визначено, як бюджет участі сприяє прозорості бюджетного процесу та підвищенню громадської свідомості й ініціативності. Бюджет участі стає гарантією довіри між владою та населенням. У статті проаналізовано вплив запровадження практики партисипативного бюджетування на різні сфери життя громадськості, а саме: на економічну, соціальну, політичну та культурну. Вказано на необхідність систематичного аналізу показників громадських бюджетів і їх динаміки з моменту запровадження ідеї участі громад у бюджетному процесі і до сьогодні. Розглянуто статистику планування та реалізації громадських проєктів на прикладі міста Львова у 2016–2019 рр. як одного з найуспішніших за критерієм участі громад у бюджетному процесі. Визначено особливості планування, реалізації, організації громадських проєктів міста Львова. Визначено основні переваги та недоліки практики залучення громадськості до участі в бюджетному процесі на місцевому рівні. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізму планування та реалізації бюджету участі. Вказано на основні проблеми, що виникають на етапі планування та реалізації громадських проєктів. Запропоновано можливі напрями покращення практики партисипативного бюджетування в Україні.

Ключові слова: бюджет участі, територіальна громада, партисипативне бюджетування, бюджетний процес, громадський проєкт.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-370-376>

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Круглякова Віра Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: vira.krugliakova@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0688-8704>

Жовтяк Катерина Валеріївна – студентка, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: zhovtyak2014@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7190-0650>

Колісник Марія Ігорівна – студентка, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: mkolisnik17@gmail.com